Zbiór Orzeczeń

WYROK TRYBUNAŁU (dziewiąta izba)

z dnia 8 września 2022 r.*

Odesłanie prejudycjalne – Dyrektywa 93/13/EWG – Nieuczciwe warunki w umowach konsumenckich – Artykuł 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 – Umowy kredytu hipotecznego – Skutki stwierdzenia nieuczciwego charakteru warunku – Przedawnienie – Zasada skuteczności

W sprawach połączonych od C-80/21 do C-82/21

mających za przedmiot wnioski o wydanie, na podstawie art. 267 TFUE, orzeczenia w trybie prejudycjalnym, złożone przez Sąd Rejonowy dla Warszawy-Śródmieścia w Warszawie (Polska) postanowieniami z dni 13 października (C-82/21) i 27 października 2020 r. (C-80/21 i C-81/21), które wpłynęły do Trybunału w dniach 8 lutego (C-80/21) i 9 lutego 2021 r. (C-81/21 i C-82/21), w postępowaniach:

E.K.,

S.K.

przeciwko

D.B.P. (C-80/21),

oraz

B.S.,

W.S.

przeciwko

M. (C-81/21),

oraz

B.S.,

Ł.S.

przeciwko

* Język postępowania: polski.

M. (C-82/21),

TRYBUNAŁ (dziewiąta izba),

w składzie: S. Rodin (sprawozdawca), prezes izby, J.-C. Bonichot i O. Spineanu-Matei, sędziowie,

rzecznik generalny: A.M. Collins,

sekretarz: M. Ferreira, główna administratorka,

uwzględniając pisemny etap postępowania i po przeprowadzeniu rozprawy w dniu 17 marca 2022 r.,

rozważywszy uwagi, które przedstawili:

– w imieniu E.K. i S.K. – M. Jusypenko, adwokat,

– w imieniu D.B.P. – S. Dudzik, M. Kruk-Nieznańska, T. Spyra, A. Wróbel i A. Zapała, radcowie prawni,

– w imieniu B.S. i W.S. – J. Wędrychowska, adwokat,

– w imieniu B.S. i Ł.S. – M. Skrobacki, radca prawny,

– w imieniu M. – A. Beneturski, adwokat, A. Cudna-Wagner, P. Gasińska, radcowie prawni, B. Miąskiewicz, adwokat, i J. Wolak, radca prawny,

– w imieniu rządu polskiego – B. Majczyna i S. Żyrek, w charakterze pełnomocników,

– w imieniu rządu fińskiego – H. Leppo, w charakterze pełnomocnika,

– w imieniu rządu hiszpańskiego – A. Ballesteros Panizo, A. Gavela Llopis i J. Ruiz Sánchez, w charakterze pełnomocników,

– w imieniu Komisji Europejskiej – N. Ruiz García, M. Siekierzyńska oraz i A. Szmytkowska, w charakterze pełnomocników,

podjąwszy, po wysłuchaniu rzecznika generalnego, decyzję o rozstrzygnięciu sprawy bez opinii,

wydaje następujący

Wyrok

1 Wnioski o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym dotyczą wykładni art. 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 dyrektywy Rady 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich (Dz.U. 1993, L 95, s. 29).

2 Wnioski te zostały złożone w ramach trzech sporów pomiędzy, w przypadku pierwszego, E.K. i S.K. a D.B.P. (sprawa C-80/21), w przypadku drugiego, B.S. i W.S. a M. (sprawa C-81/21) i, w przypadku trzeciego, B.S. i Ł.S. a M. (sprawa C-82/21), w przedmiocie żądania tych pierwszych,

występujących w charakterze konsumentów, zmierzającego do stwierdzenia nieważności umów kredytu zawartych z D.B.P. i M., instytucjami bankowymi, opartego na tym, że umowy te zawierają nieuczciwe warunki.

Ramy prawne

Prawo Unii

3 Artykuł 6 ust. 1 dyrektywy 93/13 ma następujące brzmienie:

„Państwa członkowskie stanowią, że na mocy prawa krajowego nieuczciwe warunki w umowach zawieranych przez sprzedawców lub dostawców [przedsiębiorców] z konsumentami nie będą wiążące dla konsumenta, a umowa w pozostałej części będzie nadal obowiązywała strony, jeżeli jest to możliwe po wyłączeniu z niej nieuczciwych warunków”.

4 Artykuł 7 ust. 1 tej dyrektywy przewiduje:

„Zarówno w interesie konsumentów, jak i konkurentów państwa członkowskie zapewnią stosowne i skuteczne środki mające na celu zapobieganie stałemu stosowaniu nieuczciwych warunków w umowach zawieranych przez sprzedawców lub dostawców [przedsiębiorców] z konsumentami”.

Prawo polskie

Kodeks cywilny

5 Artykuł 5 kodeksu cywilnego w brzmieniu mającym zastosowanie do sporów w postępowaniach głównych (zwanego dalej „kodeksem cywilnym”), stanowi:

„Nie można czynić ze swego prawa użytku, który by był sprzeczny ze społeczno-gospodarczym przeznaczeniem tego prawa lub z zasadami współżycia społecznego. Takie działanie lub zaniechanie uprawnionego nie jest uważane za wykonywanie prawa i nie korzysta z ochrony”.

6 Artykuł 58 kodeksu cywilnego przewiduje:

„§ 1. Czynność prawna sprzeczna z ustawą albo mająca na celu obejście ustawy jest nieważna, chyba że właściwy przepis przewiduje inny skutek, w szczególności ten, iż na miejsce nieważnych postanowień czynności prawnej wchodzą odpowiednie przepisy ustawy.

§ 2. Nieważna jest czynność prawna sprzeczna z zasadami współżycia społecznego.

§ 3. Jeżeli nieważnością jest dotknięta tylko część czynności prawnej, czynność pozostaje w mocy co do pozostałych części, chyba że z okoliczności wynika, iż bez postanowień dotkniętych nieważnością czynność nie zostałaby dokonana”.

7 Artykuł 65 tego kodeksu ma następujące brzmienie:

„§ 1. Oświadczenie woli należy tak tłumaczyć, jak tego wymagają ze względu na okoliczności, w których złożone zostało, zasady współżycia społecznego oraz ustalone zwyczaje.

§ 2. W umowach należy raczej badać, jaki był zgodny zamiar stron i cel umowy, aniżeli opierać się na jej dosłownym brzmieniu”.

8 Artykuł 117 § 1 i 2 tego kodeksu stanowi:

„§ 1. Z zastrzeżeniem wyjątków w ustawie przewidzianych, roszczenia majątkowe ulegają przedawnieniu.

§ 2. Po upływie terminu przedawnienia ten, przeciwko komu przysługuje roszczenie, może uchylić się od jego zaspokojenia, chyba że zrzeka się korzystania z zarzutu przedawnienia. Jednakże zrzeczenie się zarzutu przedawnienia przed upływem terminu jest nieważne”.

9 Artykuł 118 tego kodeksu brzmi:

„Jeżeli przepis szczególny nie stanowi inaczej, termin przedawnienia wynosi sześć lat, a dla roszczeń o świadczenia okresowe oraz roszczeń związanych z prowadzeniem działalności gospodarczej – trzy lata. Jednakże koniec terminu przedawnienia przypada na ostatni dzień roku kalendarzowego, chyba że termin przedawnienia jest krótszy niż dwa lata”.

10 Artykuł 118 kodeksu cywilnego, w brzmieniu obowiązującym do dnia 8 lipca 2018 r., miał następujące brzmienie:

„Jeżeli przepis szczególny nie stanowi inaczej, termin przedawnienia wynosi lat dziesięć, a dla roszczeń o świadczenia okresowe oraz roszczeń związanych z prowadzeniem działalności gospodarczej – trzy lata”.

11 Artykuł 120 § 1 tego kodeksu stanowi:

„Bieg przedawnienia rozpoczyna się od dnia, w którym roszczenie stało się wymagalne. Jeżeli wymagalność roszczenia zależy od podjęcia określonej czynności przez uprawnionego, bieg terminu rozpoczyna się od dnia, w którym roszczenie stałoby się wymagalne, gdyby uprawniony podjął czynność w najwcześniej możliwym terminie”.

12 Artykuł 123 § 1 wspomnianego kodeksu ma następujące brzmienie:

„Bieg przedawnienia przerywa się: 1) przez każdą czynność przed sądem lub innym organem powołanym do rozpoznawania spraw lub egzekwowania roszczeń danego rodzaju albo przed sądem polubownym, przedsięwziętą bezpośrednio w celu dochodzenia lub ustalenia albo zaspokojenia lub zabezpieczenia roszczenia; 2) przez uznanie roszczenia przez osobę, przeciwko której roszczenie przysługuje; 3) przez wszczęcie mediacji”.

13 Zgodnie z art. 358 § 1–3 tego kodeksu:

„§ 1. Jeżeli przedmiotem zobowiązania jest suma pieniężna wyrażona w walucie obcej, dłużnik może spełnić świadczenie w walucie polskiej, chyba że ustawa, orzeczenie sądowe będące źródłem zobowiązania lub czynność prawna zastrzega spełnienie świadczenia w walucie obcej.

§ 2. Wartość waluty obcej określa się według kursu średniego ogłaszanego przez Narodowy Bank Polski z dnia wymagalności roszczenia, chyba że ustawa, orzeczenie sądowe lub czynność prawna stanowi inaczej.

§ 3. W razie zwłoki dłużnika wierzyciel może żądać spełnienia świadczenia w walucie polskiej według kursu średniego ogłaszanego przez Narodowy Bank Polski z dnia, w którym zapłata jest dokonana”.

14 Artykuł 358 § 1 kodeksu cywilnego, w brzmieniu obowiązującym do dnia 23 stycznia 2009 r., przewidywał:

„Z zastrzeżeniem wyjątków w ustawie przewidzianych, zobowiązania pieniężne na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej mogą być wyrażone tylko w pieniądzu polskim”.

15 Artykuł 385^1 tego kodeksu ma następujące brzmienie:

„§ 1. Postanowienia umowy zawieranej z konsumentem nieuzgodnione indywidualnie nie wiążą go, jeżeli kształtują jego prawa i obowiązki w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami, rażąco naruszając jego interesy (niedozwolone postanowienia umowne). Nie dotyczy to postanowień określających główne świadczenia stron, w tym cenę lub wynagrodzenie, jeżeli zostały sformułowane w sposób jednoznaczny.

§ 2. Jeżeli postanowienie umowy zgodnie z § 1 nie wiąże konsumenta, strony są związane umową w pozostałym zakresie.

§ 3. Nieuzgodnione indywidualnie są te postanowienia umowy, na których treść konsument nie miał rzeczywistego wpływu. W szczególności odnosi się to do postanowień umowy przejętych z wzorca umowy zaproponowanego konsumentowi przez kontrahenta.

§ 4. Ciężar dowodu, że postanowienie zostało uzgodnione indywidualnie, spoczywa na tym, kto się na to powołuje”.

16 Zgodnie z art. 385^2 wspomnianego kodeksu:

„Oceny zgodności postanowienia umowy z dobrymi obyczajami dokonuje się według stanu z chwili zawarcia umowy, biorąc pod uwagę jej treść, okoliczności zawarcia oraz uwzględniając umowy pozostające w związku z umową obejmującą postanowienie będące przedmiotem oceny”.

17 Artykuł 405 tego samego kodeksu brzmi następująco:

„Kto bez podstawy prawnej uzyskał korzyść majątkową kosztem innej osoby, obowiązany jest do wydania korzyści w naturze, a gdyby to nie było możliwe, do zwrotu jej wartości”.

18 Artykuł 410 kodeksu cywilnego stanowi:

„§ 1. Przepisy artykułów poprzedzających stosuje się w szczególności do świadczenia nienależnego.

§ 2. Świadczenie jest nienależne, jeżeli ten, kto je spełnił, nie był w ogóle zobowiązany lub nie był zobowiązany względem osoby, której świadczył, albo jeżeli podstawa świadczenia odpadła lub zamierzony cel świadczenia nie został osiągnięty, albo jeżeli czynność prawna zobowiązująca do świadczenia była nieważna i nie stała się ważna po spełnieniu świadczenia”.

19 Artykuł 442^1 § 1 tego kodeksu jest sformułowany następująco:

„Roszczenie o naprawienie szkody wyrządzonej czynem niedozwolonym ulega przedawnieniu z upływem lat trzech od dnia, w którym poszkodowany dowiedział się albo przy zachowaniu należytej staranności mógł się dowiedzieć o szkodzie i o osobie obowiązanej do jej naprawienia. Jednakże termin ten nie może być dłuższy niż dziesięć lat od dnia, w którym nastąpiło zdarzenie wywołujące szkodę".

20 Artykuł 442^1 § 1 tego kodeksu, w brzmieniu obowiązującym do dnia 26 czerwca 2017 r., stanowił:

„Roszczenie o naprawienie szkody wyrządzonej czynem niedozwolonym ulega przedawnieniu z upływem lat trzech od dnia, w którym poszkodowany dowiedział się o szkodzie i o osobie obowiązanej do jej naprawienia. Jednakże termin ten nie może być dłuższy niż dziesięć lat od dnia, w którym nastąpiło zdarzenie wywołujące szkodę".

Ustawa Prawo bankowe

21 Artykuł 69 ust. 1 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. Prawo bankowe (Dz.U. 1997 r., nr 140, poz. 939), w brzmieniu mającym zastosowanie do sporów w postępowaniach głównych, ma następujące brzmienie:

„Przez umowę kredytu bank zobowiązuje się oddać do dyspozycji kredytobiorcy na czas oznaczony w umowie kwotę środków pieniężnych z przeznaczeniem na ustalony cel, a kredytobiorca zobowiązuje się do korzystania z niej na warunkach określonych w umowie, zwrotu kwoty wykorzystanego kredytu wraz z odsetkami w oznaczonych terminach spłaty oraz zapłaty prowizji od udzielonego kredytu".

22 Artykuł 69 ust. 2 ustawy Prawo bankowe, w brzmieniu mającym zastosowanie do sporów w postępowaniach głównych, stanowi:

„Umowa kredytu hipotecznego powinna być zawarta na piśmie i określać w szczególności: 1) strony umowy, 2) kwotę i walutę kredytu, 3) cel, na który kredyt został udzielony, 4) zasady i termin spłaty kredytu, 5) wysokość oprocentowania kredytu i warunki jego zmiany, 6) sposób zabezpieczenia spłaty kredytu, 7) zakres uprawnień banku związanych z kontrolą wykorzystania i spłaty kredytu, 8) terminy i sposób postawienia do dyspozycji kredytobiorcy środków pieniężnych, 9) wysokość prowizji, jeżeli umowa ją przewiduje, 10) warunki dokonywania zmian i rozwiązania umowy".

Postępowania główne, pytania prejudycjalne i postępowanie przed Trybunałem

Sprawa C-80/21

23 E.K. i S.K. są konsumentami, którzy w latach 2006 i 2008 zawarli cztery umowy kredytu hipotecznego z D.B.P., instytucją bankową w celu sfinansowania kosztów nabycia czterech lokali mieszkalnych w Polsce. Jedna z tych umów, zawarta w dniu 8 lipca 2008 r., denominowana kursem franka szwajcarskiego (CHF), opiewała na kwotę 103 260 CHF (około 100 561 EUR) i podlegała zwrotowi w 360 miesiącach, czyli do dnia 4 sierpnia 2038 r. (zwana dalej „umową w sprawie C-80/21"). Oprocentowanie kredytu było zmienne, a wyjściowo wynosiło 3,80% w stosunku rocznym. Kredyt był spłacany w równych ratach.

24 E.K. i S.K. zaakceptowali przy tej okazji „Warunki kredytu”, które regulowały wypłaty i spłaty kredytu oraz zawierały postanowienia dotyczące sposobów płatności, a w szczególności przeliczenia na franka szwajcarskiego.

25 Zgodnie z tymi postanowieniami, po pierwsze, kwota kredytu powinna zostać wypłacona w złotych polskich (PLN), a w celu przeliczenia kwoty kredytu bank stosuje kurs kupna franka szwajcarskiego opublikowany w „Tabeli kursów wymiany” D.B.P. obowiązujący w dniu wypłaty kwoty kredytu lub miesięcznej raty. Po drugie, kredyt może być również wypłacony we frankach szwajcarskich lub w innej walucie za zgodą banku. Po trzecie, w przypadku nieprzestrzegania przez kredytobiorcę warunków udzielenia kredytu lub stopnia wypłacalności, bank może wypowiedzieć umowę lub obniżyć kwotę przyznanego kredytu, jeżeli kredyt ten nie został wypłacony w całości. Po czwarte, spłata kredytu jest dokonywana poprzez obciążanie na rzecz banku rachunku bankowego kredytobiorcy kwotą w złotych polskich stanowiącą równowartość bieżącej raty we frankach szwajcarskich, zadłużenia przeterminowanego i innych należności banku we frankach szwajcarskich obliczonych przy zastosowaniu kursu sprzedaży franka szwajcarskiego opublikowanego w „Tabeli kursów wymiany” obowiązującego w banku na dwa dni robocze przed terminem każdej spłaty kwoty kredytu.

26 W toku procedury zawierania umowy w sprawie C-80/21 E.K. i S.K. kontaktowali się z bankiem za pomocą środków komunikacji zdalnej, a większość dokumentów kredytowych została podpisana przez pełnomocników wyznaczonych przez E.K. i S.K. bez negocjowania żadnego z warunków tej umowy z D.B.P. E.K. i S.K. zwrócili się do D.B.P. o przesłanie im projektu umowy, tak aby mogli ją podpisać w drodze e-maila, jednak prośby te pozostały bez odpowiedzi, a umowę kredytu w sprawie C-80/21 podpisali w imieniu E.K. i S.K. ich pełnomocnicy.

27 Stwierdziwszy, że umowa w sprawie C-80/21 zawierała nieuczciwe warunki umowne, E.K. i S.K. wnieśli pozew do Sądu Rejonowego dla Warszawy-Śródmieścia w Warszawie o zasądzenie na ich rzecz od D.B.P. kwoty 26.274,90 PLN (około 5716 EUR) z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od dnia 30 lipca 2018 r. do dnia zapłaty.

28 W toku postępowania przed sądem odsyłającym E.K. i S.K. zostali poinformowani o skutkach ewentualnego uznania umowy za nieważną w sprawie C-80/21. Powodowie oświadczyli, że rozumieją prawne i finansowe skutki nieważności umowy kredytu, akceptują je i wyrażają zgodę na uznanie umowy za nieważną przez sąd odsyłający.

29 Sąd odsyłający wskazuje, że zgodnie z niemal całkowicie utrwalonym orzecznictwem sądy polskie stoją na stanowisku, że klauzule przeliczeniowe, w szczególności te dotyczące możliwości spłaty kredytu przez kredytobiorcę we frankach szwajcarskich lub w innej walucie za zgodą banku (zwane dalej „klauzulami przeliczeniowymi”), są niedozwolone. Niemniej jednak większość sądów krajowych twierdzi, że klauzule przeliczeniowe są tylko częściowo nieuczciwe, w szczególności ze względu na to, że uzależniają one zapłatę i spłacanie kredytu we frankach szwajcarskich od wyraźnej zgody banku i że po orzeczeniu ich nieważności bank nie uniemożliwia wykonania umowy.

30 Sąd odsyłający wskazuje, po pierwsze, że praktyka orzecznicza, zgodnie z którą możliwe jest stwierdzenie nieważności części klauzul przeliczeniowych, zgodnie z którą wypłata i spłata kredytu mogą być dokonywane we frankach szwajcarskich wyłącznie za zgodą banku, tak aby umożliwić kredytobiorcy przeprowadzenie tych transakcji we frankach szwajcarskich bez tej uprzedniej zgody, prowadzi do zmiany treści nieuczciwego warunku, co byłoby sprzeczne z orzecznictwem Trybunału.

31 Ponadto sąd ten zauważa, że taka praktyka z jednej strony ogranicza skutek odstraszający wynikający ze stwierdzenia nieważności nieuczciwego warunku, ponieważ gwarantuje przedsiębiorcy wprowadzającemu do umowy nieuczciwe warunki, że w najgorszym dla niego wypadku sąd dokona takiej ich modyfikacji, która zapewni dalsze niezakłócone wykonywanie umowy, zaś taki przedsiębiorca nie poniesie niemal żadnych negatywnych konsekwencji. Z drugiej strony nie zapewnia ona ochrony konsumentów, którzy opierając się na treści umowy, są przekonani, że są zobowiązani do spłaty kredytu wyłącznie w złotych polskich, chyba że bank wyraził wyraźną zgodę na spłatę we frankach szwajcarskich, do czasu wydania przez sąd krajowy odmiennego orzeczenia.

32 Po drugie, sąd odsyłający, przypominając stanowisko Sądu Najwyższego (Polska), przedstawił orzecznictwo krajowe, na podstawie którego w przypadku gdy jedynie pewne warunki umowy są nieuczciwe i w konsekwencji niewiążące konsumenta, ich unieważnienie nie stoi na przeszkodzie temu, aby dokonać zmiany innych postanowień umowy w taki sposób, aby finalnie umowę dało się wykonywać. Ściślej rzecz ujmując, do sądu krajowego należy dokonanie wykładni woli stron i uznanie, że kwota kredytu została ustalona nie we frankach szwajcarskich, lecz w złotych polskich. Jednakże zdaniem tego sądu orzecznictwo to, oparte zasadniczo na art. 65 § 2 kodeksu cywilnego, może okazać się sprzeczne z art. 6 i 7 dyrektywy 93/13. W sytuacji bowiem, w której konsument przyjął nieważność umowy, taka praktyka krajowa byłaby sprzeczna w szczególności z zakazem zmiany przez sąd umowy w inny sposób niż przez stwierdzenie nieważności nieuczciwych warunków.

33 Po trzecie, sąd odsyłający w zakresie, w jakim E.K. i S.K. zgodzili się na stwierdzenie nieważności umowy w sprawie C-80/21, rozważa trzecie rozwiązanie. W pierwszej kolejności sąd krajowy mógłby uznać, że klauzule przeliczeniowe – jako całość – stanowią nieuczciwe warunki umowne, które nie są wiążące dla stron i bez których umowa nie może dalej obowiązywać. W drugiej kolejności sąd ten mógłby wówczas stwierdzić, że taka umowa, która nie zawiera postanowień koniecznych dotyczących sposobów spłaty kredytu i udostępnienia kredytobiorcy środków finansowych, jest sprzeczna z prawem, a zatem nieważna, w związku z czym wszystkie świadczenia dokonane w wykonaniu umowy byłyby nienależne i podlegające zwrotowi. Jednakże sąd ten zauważa, że takie rozwiązanie byłoby sprzeczne z dokonywaną przez sądy krajowe wykładnią właściwych przepisów krajowych.

34 W tych okolicznościach Sąd Rejonowy dla Warszawy-Śródmieścia w Warszawie postanowił zawiesić postępowanie i zwrócić się do Trybunału z następującymi pytaniami prejudycjalnymi:

„1) Czy art. 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 dyrektywy [93/13] należy interpretować w ten sposób, że stoją one na przeszkodzie wykładni sądowej przepisów krajowych, zgodnie z którą sąd nie stwierdza nieuczciwego charakteru całego warunku umownego, a jedynie tę jego część, przez którą warunek jest nieuczciwy, w rezultacie czego warunek ten pozostaje częściowo skuteczny?

2) Czy art. 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 dyrektywy [93/13] należy interpretować w ten sposób, że stoją one na przeszkodzie wykładni sądowej przepisów krajowych, zgodnie z którą sąd po stwierdzeniu nieuczciwego charakteru warunku umownego, bez którego umowa nie mogłaby obowiązywać, może zmodyfikować pozostałą część umowy w drodze wykładni oświadczeń woli stron, aby zapobiec nieważności umowy, która jest korzystna dla konsumenta?”.

Sprawa C-81/21

35 W dniu 3 lutego 2009 r. B.S. i W.S., dwaj konsumenci, zawarli z M., instytucją bankową, umowę kredytu hipotecznego na kwotę 340 000 PLN (około 73 971 EUR), przeznaczonego dla osób fizycznych i indeksowanego do franka szwajcarskiego, w celu nabycia mieszkania (zwaną dalej „umową w sprawie C-81/21"). Okres kredytowania wynosił 360 miesięcy, czyli od dnia 3 lutego 2009 r. do dnia 12 lutego 2039 r., i podlegał spłacie w stałych ratach miesięcznych. Był to kredyt o zmiennej stopie oprocentowania. Raty kapitałowo-odsetkowe podlegały spłacie w złotych polskich po uprzednim ich przeliczeniu według kursu sprzedaży opublikowanego w „Tabeli kursów wymiany" banku. Wcześniejsza spłata całości kredytu lub raty kapitałowo-odsetkowej, a także spłata przekraczająca wysokość raty powodowały, że kwota spłaty była przeliczana po kursie sprzedaży franka szwajcarskiego publikowanym w „Tabeli kursów wymiany" banku obowiązującym na dzień i godzinę spłaty.

36 W dniu 18 lutego 2012 r. strony zawarły aneks do umowy w sprawie C-81/21, który pozwalał B.S. i W.S. spłacać raty kredytu bezpośrednio we frankach szwajcarskich.

37 Stwierdziwszy, że umowa w sprawie C-81/21 zawierała nieuczciwe warunki umowne, B.S. i W.S. w dniu 23 lipca 2020 r. wnieśli pozew do Sądu Rejonowego dla Warszawy-Śródmieścia w Warszawie o zasądzenie na ich rzecz od M. kwoty 37 866,11 PLN (około 8238 EUR) i kwoty 5358,10 CHF (około 5215 EUR) z ustawowymi odsetkami za opóźnienie, a także zwrotu równowartości nadwyżki kwot wpłat kapitałowych i składki ubezpieczenia kredytu.

38 Od dnia 1 czerwca 2010 r. do dnia 12 stycznia 2020 r. B.S. i W.S. wpłacili na rzecz M. tytułem spłaty kredytu kwotę stanowiącą równowartość 219 169,44 PLN (około 47 683 EUR). Zdaniem sądu odsyłającego, gdyby przyjąć, że B.S. i W.S. nie wiązały pewne warunki umowy w sprawie C-81/21 przy jednoczesnym obowiązywaniu pozostałych postanowień umowy, suma wpłat w tym okresie wynosiłaby o 43 749,97 PLN (około 9518 EUR) mniej. Ponadto, gdyby kurs wymiany stosowany do spłaty był kursem średnim Narodowego Banku Polski zamiast kursu ustalonego przez M., B.S. i W.S. wpłaciliby 2813,45 PLN (około 611 EUR) i 2369,79 CHF (około 2306 EUR) poniżej kwoty rat miesięcznych rzeczywiście zapłaconych w tym okresie.

39 Sąd odsyłający uściśla, że zgodnie z niemal całkowicie utrwalonym orzecznictwem sądy polskie stoją na stanowisku, że klauzule przeliczeniowe, które wynikają z wzorców umów i które z tego względu nie były indywidualnie negocjowane, są uważane za niedozwolone na podstawie art. 385^1 § 1 kodeksu cywilnego. Zawisły przed nim spór dotyczy jednak konsekwencji takiego stwierdzenia.

40 W tym względzie sąd ten zauważa, że w dawniejszym orzecznictwie krajowym często spotykane były poglądy, iż brak związania konsumenta klauzulami przeliczeniowymi wywołuje jedynie taki skutek, że kapitał kredytu i raty kredytu powinny zostać przeliczone na podstawie innego kursu niż kurs pozwanego banku. Tymczasem w wyroku z dnia 3 października 2019 r., Dziubak (C-260/18, EU:C:2019:819), Trybunał orzekł, że art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13 należy interpretować w ten sposób, że stoi on na przeszkodzie wypełnieniu luk w umowie, spowodowanych usunięciem z niej nieuczciwych warunków, które się w niej znajdowały, wyłącznie na podstawie przepisów krajowych o charakterze ogólnym, przewidujących, że skutki wyrażone w treści czynności prawnej są uzupełniane w szczególności przez skutki wynikające z zasad słuszności lub ustalonych zwyczajów, które nie stanowią przepisów dyspozytywnych lub przepisów mających zastosowanie, jeżeli strony umowy wyrażą na to zgodę.

41 Sąd odsyłający wyjaśnia, że w orzecznictwie sądów polskich dominują dwa przeciwstawne poglądy. Według pierwszego poglądu umowa kredytu indeksowanego do waluty obcej po usunięciu klauzul przeliczeniowych powinna być traktowana jako umowa kredytu złotówkowego. Zgodnie z drugim poglądem wyeliminowanie takich warunków powoduje nieważność całej umowy. Sąd ten przypomina jednak, że w czasie gdy obowiązywał już art. 358 kodeksu cywilnego w nowym brzmieniu, został rozwinięty trzeci pogląd, zgodnie z którym stwierdzenie abuzywności części postanowień dotyczących indeksacji nie musi oznaczać, że zakwestionowaniu podlega cały opisywany mechanizm waloryzacji, w związku z czym postanowienia uznane za niedozwolone podlegają zniesieniu w zakresie, w jakim ich treść jest niezgodna z prawem. W ten sposób uznanie nieuczciwego charakteru klauzul przeliczeniowych mogłoby doprowadzić do unieważnienia umowy w całości lub stwierdzenia nieważności części jej warunków, o ile bez nieuczciwych warunków umowa mogłaby zostać utrzymana w pierwotnej formie zamierzonej przez umawiające się strony.

42 Sąd odsyłający stoi na stanowisku, w świetle właściwego orzecznictwa Trybunału, że jeżeli sąd krajowy stwierdzi, iż dany warunek jest nieuczciwy, powinien stwierdzić, że warunek ten od początku i w całości nie wiąże konsumenta. Następnie sąd powinien rozważyć, czy umowa może funkcjonować bez nieuczciwego warunku. Jeśli jest to możliwe, sąd powinien poprzestać na uznaniu, że umowa obowiązuje z wyłączeniem klauzul abuzywnych i tym samym problem zastosowania przepisu dyspozytywnego w ogóle nie powstaje. Natomiast w razie stwierdzenia przez ten sąd, że umowa nie może istnieć bez nieuczciwego warunku i w konsekwencji należałoby ją uznać za nieważną, sąd powinien rozważyć, czy taka nieważność jest niekorzystna dla konsumenta. W takim wypadku albo gdy konsument wyraża zgodę na nieważność umowy w całości, sąd jest zobowiązany do uznania umowy za nieważną w całości i nie może uzupełnić jej treści przepisem dyspozytywnym.

43 W niniejszej sprawie B.S. i W.S., którzy oświadczyli, że rozumieją prawne i finansowe skutki nieważności umowy w sprawie C-81/21 i akceptują je, zwracają się z pytaniem, czy sąd odsyłający powinien stwierdzić, że umowa w sprawie C-81/21 może nadal obowiązywać bez klauzuli przeliczeniowej po dokonaniu zwrotu nadwyżki zapłaconych miesięcznych rat. Jeżeli natomiast sąd ten uzna, że umowa w sprawie C-81/21 nie może dalej obowiązywać bez klauzuli przeliczeniowej, domagają się oni zwrotu wszystkich zapłaconych rat miesięcznych. Biorąc pod uwagę zasady wypracowane w orzecznictwie Trybunału oraz zważywszy na zakres żądania skierowanego przez B.S. i W.S., sąd odsyłający uważa, że jest rzeczywiście zobowiązany do wyboru jednego z tych dwóch rozwiązań, bez możliwości odwołania się do przepisu prawa krajowego o charakterze dyspozytywnym, gdyż w przeciwnym razie doszłoby do naruszenia art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13. Tymczasem te dwie możliwości wydają się sprzeczne z rozwiązaniem, za którym opowiadają się sądy krajowe w następstwie wejścia w życie w dniu 24 stycznia 2009 r., czyli po zawarciu umowy w sprawie C-81/21, nowego brzmienia art. 358 kodeksu cywilnego.

44 W tych okolicznościach Sąd Rejonowy dla Warszawy-Śródmieścia w Warszawie postanowił zawiesić postępowanie i zwrócić się do Trybunału z następującymi pytaniami prejudycjalnymi:

„1) Czy art. 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 dyrektywy [93/13] należy interpretować w ten sposób, że stoją one na przeszkodzie wykładni sądowej przepisów krajowych, zgodnie z którą sąd po stwierdzeniu nieuczciwego charakteru warunku umownego, nieskutkującego nieważnością umowy, może uzupełnić treść umowy przepisem dyspozytywnym prawa krajowego?

2) Czy art. 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 dyrektywy [93/13] należy interpretować w ten sposób, że stoją one na przeszkodzie wykładni sądowej przepisów krajowych, zgodnie z którą sąd po stwierdzeniu nieuczciwego charakteru warunku umownego, skutkującego nieważnością umowy, może uzupełnić treść umowy przepisem dyspozytywnym prawa krajowego, aby zapobiec nieważności umowy, pomimo że konsument godzi się na nieważność umowy?".

Sprawa C-82/21

45 W dniu 4 sierpnia 2006 r. B.S. i Ł.S., dwaj konsumenci, zawarli z M., instytucją bankową, umowę kredytu hipotecznego na kwotę 600 000 PLN (około 130 445 EUR), przeznaczonego dla osób fizycznych i indeksowanego do franka szwajcarskiego w celu nabycia mieszkania (zwaną dalej „umową w sprawie C-82/21"). Okres kredytowania wynosił 360 miesięcy, czyli od dnia 8 sierpnia 2006 r. do dnia 5 sierpnia 2036 r. Kredyt był spłacany w drodze malejących rat miesięcznych i był kredytem o zmiennej stopie oprocentowania. W niniejszej sprawie raty kapitałowo-odsetkowe miały być spłacane w złotych polskich po uprzednim ich przeliczeniu według kursu sprzedaży franka szwajcarskiego opublikowanego w „Tabeli kursów wymiany" banku obowiązującego na dzień spłaty. Przewidziano również, że przedterminowa spłata całości kredytu lub miesięcznej raty albo kwoty wyższej od kwoty miesięcznej pociąga za sobą przeliczenie kwoty spłaty według kursu sprzedaży franka szwajcarskiego, opublikowanego w tej samej tabeli.

46 W dniu 8 grudnia 2008 r. B.S. i Ł.S. zawarli aneks do umowy kredytu w sprawie C-82/21, na podstawie którego wysokość oprocentowania kredytu stanowiła stawka bazowa tzw. „LIBOR 3M" powiększona o stałą w całym okresie kredytowania marżę banku w wysokości 0,57%.

47 Stwierdziwszy, że umowa w sprawie C-80/21 zawierała nieuczciwe warunki umowne, w szczególności przewidywała przeliczanie kapitału i rat kredytu po kursie franka szwajcarskiego oraz upoważniała M. do zmiany oprocentowania kredytu, B.S. i Ł.S. wnieśli do Sądu Rejonowego dla Warszawy-Śródmieścia w Warszawie pozew o zapłatę na ich rzecz od D.B.P. kwoty 74.414,52 PLN (około 16 285 EUR) z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od dnia 30 lipca 2019 r. do dnia zapłaty. Ponadto B.S. i Ł.S. utrzymują, że gdyby uznano, iż umowa kredytu w sprawie C-82/21 jest nieważna w całości, którą to konsekwencję rozumieją i z nią się godzą, M. powinien zwrócić im całość rat kredytowych, a w tym przypadku żądają zasądzenia od M. na ich rzecz kwoty 72 136,01 PLN (około 15 787 EUR), odpowiadającej sumie miesięcznych rat zapłaconych w okresie od dnia 5 października 2006 r. do dnia 5 marca 2010 r.

48 Na podstawie orzecznictwa krajowego, zgodnie z którym postanowienia umowy kredytu tego rodzaju jak te, które wypowiedzieli B.S. i Ł.S., są niedozwolone i powinny skutkować nieważnością całej umowy, sąd odsyłający zamierza stwierdzić nieważność umowy w sprawie C-82/21. Takie stwierdzenie nieważności miałoby jednak skutek *ex tunc*, w związku z czym wszystkie świadczenia wykonane w ramach tej umowy powinny podlegać zwrotowi na podstawie art. 405 kodeksu cywilnego w związku z art. 410 § 1 tego kodeksu. M. powołuje się jednak na przedawnienie roszczenia B.S. i Ł.S. Zdaniem sądu odsyłającego w zakresie, w jakim w niniejszym przypadku powództwo tych stron jest oparte na roszczeniu majątkowym, jest on rzeczywiście zobowiązany do zbadania, czy roszczenie to nie jest w całości lub w części przedawnione, na podstawie ogólnej zasady przedawnienia roszczeń, które w odniesieniu do wierzytelności powstałych przed dniem 9 lipca 2018 r. ulega przedawnieniu po upływie terminu dziesięciu lat.

49 W tym względzie sąd ten uważa, że podstawowym problemem dla oceny zasadności zarzutu przedawnienia podniesionego przez M. jest jednak ocena, od kiedy należy liczyć początek biegu przedawnienia roszczenia o zwrot nienależnego świadczenia. Zgodnie z orzecznictwem sądów

polskich powstałym na podstawie art. 120 § 1 kodeksu cywilnego ten początek biegu terminu odpowiada dacie, w której nienależne świadczenie zostało wykonane. W tym względzie dla rozpoczęcia biegu przedawnienia nie ma znaczenia moment, w którym świadczący dowiedział się o tym, że świadczenie było nienależne, ani kiedy rzeczywiście wezwał dłużnika do jego zwrotu. Sąd odsyłający uściśla, że powyższe wnioski mają zastosowanie również do spraw o zapłatę nienależnego świadczenia spełnionego w wykonaniu nieważnych postanowień umownych w sytuacji, w której strona nie zdawała sobie sprawy z nieważności tych postanowień.

50 Jednakże względy te, zastosowane do powództwa B.S. i Ł.S., powinny skłonić sąd odsyłający do wydania orzeczenia, że roszczenie o zwrot każdej miesięcznej raty zapłaconej ponad dziesięć lat przed dniem wniesienia przez te strony powództwa o zwrot, czyli przed dniem 7 sierpnia 2009 r., uległo przedawnieniu. Sąd odsyłający ma wątpliwości co do zgodności takiego rozwiązania z dyrektywą 93/13.

51 Zdaniem sądu odsyłającego taka wykładnia art. 120 § 1 kodeksu cywilnego jest niezgodna z zasadą skuteczności, ponieważ stoi ona na przeszkodzie temu, by powództwo o zwrot było uzależnione od terminu, który zaczyna biec niezależnie od tego, czy konsument powziął wiedzę lub mógł racjonalnie wiedzieć w tej dacie o nieuczciwym charakterze warunku tej umowy powołanego na poparcie powództwa o zwrot. Taka wykładnia mogłaby bowiem uczynić nadmiernie utrudnionym wykonywanie praw przyznanych konsumentowi przez dyrektywę 93/13.

52 Zdaniem sądu odsyłającego termin przedawnienia prawa konsumenta do zwrotu nie powinien rozpocząć biegu dopóty, dopóki konsument nie dowiedział się o nieuczciwym charakterze warunku umownego, lub przynajmniej przed momentem, w którym powinien był o nim racjonalnie wiedzieć, w związku z czym zawężająca wykładnia art. 120 § 1 kodeksu cywilnego nie odpowiada wymogom dyrektywy 93/13. Dodaje on, że inne przepisy prawa krajowego nie pozwalają na zrekompensowanie takiej zawężającej wykładni.

53 Ponadto sąd odsyłający wskazuje, że krajowe orzecznictwo i doktryna reprezentują pogląd, w myśl którego w przypadku stwierdzenia nieważności umowy roszczenie banku do uzyskania natychmiastowego zwrotu kwoty kredytu będzie wymagalne dopiero od momentu, w którym kredytobiorca ostatecznie postanowił zaakceptować skutki anulowania umowy kredytu. Wynika stąd, że w rzeczywistości roszczenie konsumenta o zwrot nienależnego świadczenia wynikające z nieważnej umowy kredytu należy uznać za przynajmniej częściowo przedawnione, podczas gdy analogiczne roszczenie banku co do zasady nie uległoby przedawnieniu. Taka sytuacja byłaby szczególnie niekorzystna dla konsumentów, nie dawałaby gwarancji wymaganych przez dyrektywę 93/13 i naruszałaby zasadę równoważności.

54 Zdaniem sądu odsyłającego ta ostatnia zasada zostaje również naruszona, ponieważ termin przedawnienia roszczenia konsumenta o zwrot nienależnego świadczenia na podstawie prawa Unii rozpoczynałby bieg wcześniej, niż gdyby powoływał się on na podobne roszczenie na podstawie przepisów krajowych dotyczących w dziedzinie odpowiedzialności deliktowej. W tym ostatnim przypadku bowiem zgodnie z art. 442^1 § 1 kodeksu cywilnego termin przedawnienia może rozpocząć bieg dopiero od dnia, w którym poszkodowany dowiedział się o szkodzie i o osobie obowiązanej do jej naprawienia.

55 W tych okolicznościach Sąd Rejonowy dla Warszawy-Śródmieścia w Warszawie postanowił zawiesić postępowanie i zwrócić się do Trybunału z następującym pytaniem prejudycjalnym:

„Czy art. 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 dyrektywy [93/13], a także zasady równoważności, skuteczności i pewności prawa należy interpretować w ten sposób, że stoją one na przeszkodzie wykładni sądowej przepisów krajowych, zgodnie z którą roszczenie konsumenta o zwrot niesłusznie zapłaconych kwot na podstawie nieuczciwego warunku umowy zawartej między przedsiębiorcą a konsumentem ulega przedawnieniu po upływie terminu dziesięciu lat, który zaczyna biec od dnia każdorazowego spełnienia świadczenia przez konsumenta, także w wypadku, kiedy konsument nie wiedział o nieuczciwym charakterze tego warunku?”.

Postępowanie przed Trybunałem

56 Postanowieniem prezesa Trybunału z dnia 14 kwietnia 2021 r. sprawy od C-80/21 do C-82/21 zostały połączone w celu łącznego rozpoznania w ramach pisemnego i ustnego etapu postępowania oraz wydania wyroku.

W przedmiocie pytań prejudycjalnych

W przedmiocie pytania pierwszego w sprawie C-80/21

57 Poprzez to pytanie sąd odsyłający dąży zasadniczo do ustalenia, czy art. 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 dyrektywy 93/13 należy interpretować w ten sposób, że stoją one na przeszkodzie orzecznictwu krajowemu, zgodnie z którym sąd krajowy może stwierdzić nieuczciwy charakter nie całości warunku umowy zawartej między konsumentem a przedsiębiorcą, lecz jedynie elementów tego warunku, które nadają mu nieuczciwy charakter, tak że po usunięciu takich elementów warunek ten pozostaje częściowo skuteczny.

58 W celu udzielenia odpowiedzi na to pytanie należy przede wszystkim przypomnieć, że zgodnie z art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13 sądy odsyłające są zobowiązane do odstąpienia od stosowania nieuczciwych warunków umownych, aby nie wywierały one, w braku sprzeciwu konsumenta, wiążących wobec niego skutków (wyrok z dnia 26 marca 2019 r., Abanca Corporación Bancaria i Bankia, C-70/17 i C-179/17, EU:C:2019:250, pkt 52 i przytoczone tam orzecznictwo).

59 Następnie zgodnie z orzecznictwem Trybunału w przypadku stwierdzenia przez sąd krajowy nieważności nieuczciwego warunku umowy zawartej między przedsiębiorcą a konsumentem art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13 należy interpretować w taki sposób, iż niezgodny z tym artykułem jest przepis prawa krajowego dający sądowi krajowemu możliwość uzupełnienia tej umowy poprzez zmianę treści owego warunku (wyrok z dnia 26 marca 2019 r., Abanca Corporación Bancaria i Bankia, C-70/17 i C-179/17, EU:C:2019:250, pkt 53 i przytoczone tam orzecznictwo).

60 Wreszcie, gdyby sąd krajowy mógł zmieniać treść nieuczciwych warunków zawartych w takich umowach, to takie uprawnienie mogłoby zagrażać realizacji długoterminowego celu ustanowionego w art. 7 dyrektywy 93/13. Uprawnienie to przyczyniałoby się bowiem do wyeliminowania zniechęcającego skutku wywieranego na przedsiębiorców poprzez sam brak stosowania takich nieuczciwych warunków wobec konsumentów, ponieważ nadal byliby oni zachęcani do stosowania rzeczonych warunków, wiedząc, że nawet gdyby miały one być unieważnione, to jednak umowa mogłaby zostać uzupełniona w niezbędnym zakresie przez sąd

krajowy, tak aby zagwarantować w ten sposób interes rzeczonych przedsiębiorców (wyrok z dnia 26 marca 2019 r., Abanca Corporación Bancaria i Bankia, C-70/17 i C-179/17, EU:C:2019:250, pkt 54 i przytoczone tam orzecznictwo).

61 W niniejszej sprawie z postanowienia odsyłającego wynika, że część klauzul przeliczeniowych, która zgodnie z polskim orzecznictwem jest nieuczciwa, dotyczy zgody banku na wypłatę i spłatę kredytu we frankach szwajcarskich.

62 W tym względzie Trybunał orzekł wprawdzie, że wykładni art. 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 dyrektywy 93/13 należy dokonywać w ten sposób, że nie stoją one na przeszkodzie temu, by sąd krajowy usunął jedynie nieuczciwy element warunku umowy zawartej między przedsiębiorcą a konsumentem, w wypadku gdy odstraszający cel tej dyrektywy jest realizowany przez krajowe przepisy ustawowe regulujące korzystanie z niego, o ile element ten stanowi odrębne zobowiązanie umowne, które może być przedmiotem indywidualnej kontroli pod kątem nieuczciwego charakteru. Przepisy te stoją natomiast na przeszkodzie temu, by sąd odsyłający usunął jedynie nieuczciwy element warunku umowy zawartej między przedsiębiorcą a konsumentem, jeżeli takie usunięcie sprowadzałoby się do zmiany treści tego warunku poprzez zmianę jego istoty, czego zbadanie należy do tego sądu (zob. podobnie wyrok z dnia 29 kwietnia 2021 r., Bank BPH, C-19/20, EU:C:2021:341, pkt 80 i przytoczone tam orzecznictwo).

63 W niniejszym przypadku żaden element akt sprawy, którymi dysponuje Trybunał, nie wskazuje na to, że istnieją przepisy krajowe regulujące stosowanie klauzuli przeliczeniowej, które przyczyniają się do zapewnienia odstraszającego skutku dyrektywy 93/13, ani że nieuczciwa część klauzuli przeliczeniowej stanowi odrębne zobowiązanie umowne, w związku z czym usunięcie tej części nie oznaczałoby zmiany tego warunku poprzez naruszenie jego istoty. Do sądu odsyłającego należy jednak zbadanie, czy zostały spełnione przesłanki określone w orzecznictwie przytoczonym w poprzednim punkcie niniejszego wyroku.

64 Z powyższych rozważań wynika, iż art. 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 dyrektywy 93/13 należy interpretować w ten sposób, że stoją one na przeszkodzie orzecznictwu krajowemu, zgodnie z którym sąd krajowy może stwierdzić nieuczciwy charakter nie całości warunku umowy zawartej między konsumentem a przedsiębiorcą, lecz jedynie elementów tego warunku, które nadają mu nieuczciwy charakter, w związku z czym warunek ten pozostaje, po usunięciu takich elementów, częściowo skuteczny, jeżeli takie usunięcie sprowadzałoby się do zmiany treści tego warunku, który ma wpływ na jego istotę, czego zweryfikowanie należy do sądu odsyłającego.

W przedmiocie pytania pierwszego w sprawie C-81/21

65 Poprzez to pytanie sąd odsyłający dąży zasadniczo do ustalenia, czy art. 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 dyrektywy 93/13 należy interpretować w ten sposób, że stoją one na przeszkodzie orzecznictwu krajowemu, zgodnie z którym sąd krajowy może, po stwierdzeniu nieważności nieuczciwego warunku znajdującego się w umowie zawartej między konsumentem a przedsiębiorcą, która to nieważność nie pociąga za sobą nieważności tej umowy w całości, zastąpić ten warunek przepisem dyspozytywnym prawa krajowego.

66 Należy przypomnieć, że celem art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13, a w szczególności drugiego członu zdania, nie jest unieważnienie wszystkich umów zawierających nieuczciwe warunki, lecz zastąpienie formalnej równowagi między prawami i obowiązkami stron umowy, jaką ustanawia umowa, równowagą rzeczywistą, pozwalającą na przywrócenie równości między nimi, przy czym uściślono, że dana umowa musi co do zasady nadal obowiązywać bez zmian innych niż wynikające

ze zniesienia nieuczciwych warunków. O ile ten ostatni warunek jest spełniony, dana umowa może, zgodnie z art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13, zostać utrzymana w mocy, pod warunkiem że zgodnie z przepisami prawa krajowego takie utrzymanie w mocy umowy bez nieuczciwych postanowień jest prawnie możliwe, co musi zostać zweryfikowane przy zastosowaniu obiektywnego podejścia (wyrok z dnia 3 października 2019 r., Dziubak, C-260/18, EU:C:2019:819, pkt 39).

67 Wyjątkowa możliwość zastąpienia nieuczciwego postanowienia umownego przepisem prawa krajowego o charakterze dyspozytywnym jest ograniczona do przypadków, w których usunięcie nieuczciwego postanowienia umownego zobowiązywałoby sąd do unieważnienia umowy jako całości, narażając tym samym konsumenta na szczególnie szkodliwe skutki, tak że ten ostatni zostałby tym ukarany (zob. podobnie wyrok z dnia 3 października 2019 r., Dziubak, C-260/18, EU:C:2019:819, pkt 48 i przytoczone tam orzecznictwo).

68 W związku z tym, jeżeli umowa może nadal obowiązywać po wyłączeniu z niej nieuczciwych warunków, sąd krajowy nie może zastąpić tych warunków przepisem krajowym o charakterze dyspozytywnym.

69 Z powyższego wynika, iż art. 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 dyrektywy 93/13 należy interpretować w ten sposób, że stoją one na przeszkodzie orzecznictwu krajowemu, zgodnie z którym sąd krajowy może, po stwierdzeniu nieważności nieuczciwego warunku znajdującego się w umowie zawartej między konsumentem a przedsiębiorcą, która to nieważność nie pociąga za sobą nieważności tej umowy w całości, zastąpić ten warunek przepisem dyspozytywnym prawa krajowego.

W przedmiocie pytania drugiego w sprawie C-80/21 i pytania drugiego w sprawie C-81/21

70 Poprzez te pytania, które należy rozpatrzyć łącznie, sąd odsyłający dąży zasadniczo do ustalenia, czy art. 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 dyrektywy 93/13 należy interpretować w ten sposób, że stoją one na przeszkodzie orzecznictwu krajowemu, zgodnie z którym sąd krajowy może, po stwierdzeniu nieważności nieuczciwego warunku znajdującego się w umowie zawartej między konsumentem a przedsiębiorcą, która to nieważność pociąga za sobą nieważność tej umowy w całości, zastąpić ten warunek albo wykładnią oświadczeń woli stron w celu uniknięcia unieważnienia tej umowy, albo przepisem prawa krajowego o charakterze dyspozytywnym, nawet jeśli konsument został poinformowany o skutkach nieważności tejże umowy i zaakceptował je.

71 W pierwszej kolejności należy przypomnieć, że jak wynika z pkt 67 niniejszego wyroku, wyjątkowa możliwość zastąpienia nieuczciwego warunku umownego przepisem prawa krajowego o charakterze dyspozytywnym jest ograniczona do przypadków, w których usunięcie tego nieuczciwego warunku umownego zobowiązywałoby sąd do unieważnienia umowy jako całości, narażając tym samym konsumenta na szczególnie szkodliwe skutki, tak że ten ostatni zostałby tym ukarany.

72 W drugiej kolejności należy podkreślić, że ta możliwość zastąpienia, stanowiąca wyjątek od ogólnej zasady, zgodnie z którą dana umowa pozostaje wiążąca dla stron tylko wtedy, gdy może ona nadal obowiązywać bez zawartych w niej nieuczciwych warunków, jest ograniczona do przepisów prawa krajowego o charakterze dyspozytywnym lub mających zastosowanie, jeżeli strony wyrażą na to zgodę, i opiera się w szczególności na tym, że takie przepisy nie mają zawierać nieuczciwych warunków (wyrok z dnia 3 października 2019 r., Dziubak, C-260/18, EU:C:2019:819, pkt 59 i przytoczone tam orzecznictwo).

73 W trzeciej kolejności, jeśli chodzi o znaczenie, jakie należy przypisać woli wyrażonej w tym względzie przez konsumenta odnośnie do powołania się na dyrektywę 93/13, Trybunał uściślił, w odniesieniu do obowiązku sądu krajowego w zakresie pominięcia, w razie potrzeby z urzędu, nieuczciwych postanowień umownych zgodnie z art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13, że sąd ten nie ma obowiązku odstąpienia od stosowania danego warunku, jeżeli konsument, po powiadomieniu go przez rzeczony sąd, ma zamiar nie podnosić jego nieuczciwego i niewiążącego charakteru, wyrażając w ten sposób dobrowolną i świadomą zgodę na dany warunek (zob. podobnie wyrok z dnia 3 października 2019 r., Dziubak, C-260/18, EU:C:2019:819, pkt 53 i przytoczone tam orzecznictwo).

74 W czwartej i ostatniej kolejności Trybunał orzekł również, iż art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13 należy interpretować w ten sposób, że z jednej strony skutki dla sytuacji konsumenta wynikające z unieważnienia umowy w całości, takie jak te, o których mowa w wyroku z dnia 30 kwietnia 2014 r., Kásler i Káslerné Rábai (C-26/13, EU:C:2014:282), należy oceniać w świetle okoliczności istniejących lub możliwych do przewidzenia w chwili zaistnienia sporu, a z drugiej strony do celów tej oceny decydująca jest wola wyrażona przez konsumenta w tym względzie (wyrok z dnia 3 października 2019 r., Dziubak, C-260/18, EU:C:2019:819, pkt 56 i przytoczone tam orzecznictwo). Wyrażona przez zainteresowanego konsumenta wola nie może przeważać nad oceną, która wchodzi w zakres suwerennych uprawnień sądu, przed którym zawisł spór, kwestii, czy zastosowanie środków przewidzianych przez właściwe przepisy krajowe pozwala na przywrócenie sytuacji prawnej i faktycznej konsumenta, jaka istniałaby w braku tego nieuczciwego warunku (zob. podobnie wyrok z dnia 2 września 2021 r., OTP Jelzálogbank i in., C-932/19, EU:C:2021:673, pkt 50).

75 W niniejszym przypadku, po pierwsze, z akt sprawy przedłożonych Trybunałowi wynika, że zarówno E.K. i S.K. w sprawie C-80/20, jak i B.S. i W.S. w sprawie C-81/21 zostali poinformowani o konsekwencjach związanych z unieważnieniem umów o kredyt w całości i że strony te zgodziły się na takie stwierdzenie nieważności.

76 Po drugie, z zastrzeżeniem weryfikacji przez sąd odsyłający, z akt sprawy przedłożonych Trybunałowi nie wynika, by istniały przepisy prawa polskiego o charakterze dyspozytywnym, mające zastąpić uchylone nieuczciwe warunki umowne. Sąd odsyłający zwraca się bowiem do Trybunału *a priori* o możliwość zastąpienia nieuczciwych warunków, uchylonych przez przepisy prawa krajowego o charakterze ogólnym, które nie mają zastosowania konkretnie do umów zawieranych pomiędzy przedsiębiorcą a konsumentem.

77 Tymczasem Trybunał stwierdził, iż art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13 należy interpretować w ten sposób, że stoi on na przeszkodzie wypełnieniu luk w umowie, spowodowanych usunięciem z niej nieuczciwych warunków, które się w niej znajdowały, wyłącznie na podstawie przepisów krajowych o charakterze ogólnym, które nie stanowią przepisów dyspozytywnych ani przepisów mających zastosowanie, jeżeli strony umowy wyrażą na to zgodę (zob. podobnie wyrok z dnia 3 października 2019 r., Dziubak, C-260/18, EU:C:2019:819, pkt 62).

78 W każdym razie, jak wynika z pkt 75 niniejszego wyroku, w niniejszej sprawie konsumenci, których dotyczą postępowania główne, zostali poinformowani o konsekwencjach związanych z całkowitym unieważnieniem zawartych umów o kredyt i je zaakceptowali. W tych okolicznościach, biorąc pod uwagę determinujący charakter woli konsumentów, o czym przypomniano w pkt 74 niniejszego wyroku, nie wydaje się, aby została spełniona przesłanka, zgodnie z którą unieważnienie całej umowy naraziłoby zainteresowanych konsumentów na

szczególnie szkodliwe konsekwencje, wymagane do tego, aby sąd krajowy był uprawniony do zastąpienia nieuczciwego warunku, którego nieważność stwierdzono, przepisem prawa krajowego o charakterze dyspozytywnym. Ustalenie tego faktu należy jednak do sądu odsyłającego.

79 Co się tyczy możliwości zastąpienia nieważnego warunku umownego wykładnią sądową, należy ją wykluczyć.

80 W tym względzie wystarczy przypomnieć, że sądy krajowe są zobowiązane wyłącznie do odstąpienia od stosowania nieuczciwego warunku umownego, aby nie wywierał on obligatoryjnych skutków wobec konsumenta, przy czym nie są one uprawnione do zmiany jego treści. Umowa powinna bowiem w zasadzie nadal obowiązywać, bez jakiejkolwiek zmiany innej niż wynikająca z usunięcia nieuczciwych warunków, o ile takie dalsze obowiązywanie umowy jest prawnie możliwe zgodnie z normami prawa wewnętrznego (zob. podobnie wyrok z dnia 14 czerwca 2012 r., Banco Español de Crédito, C-618/10, EU:C:2012:349, pkt 65 i przytoczone tam orzecznictwo).

81 W odniesieniu do możliwości utrzymania w mocy umowy, która nie może pozostać w mocy po usunięciu z niej nieuczciwego warunku, bez względu na fakt, że dany konsument zaakceptował jej nieważność, Trybunał orzekł, po pierwsze, że dyrektywa 93/13 stoi na przeszkodzie ustawodawstwu krajowemu, które uniemożliwia sądowi rozpoznającemu sprawę uwzględnienie żądania stwierdzenia nieważności umowy opartego na nieuczciwym charakterze warunku, jeżeli zostanie stwierdzone, że warunek ten jest nieuczciwy i że umowa nie może dalej obowiązywać bez takiego warunku (zob. podobnie wyrok z dnia 14 marca 2019 r., Dunai, C-118/17, EU:C:2019:207, pkt 56).

82 Po drugie, Trybunał stwierdził również, że dyrektywa ta nie stoi zatem na przeszkodzie temu, aby państwo członkowskie ustanowiło, z poszanowaniem prawa Unii, przepisy krajowe pozwalające na stwierdzenie nieważności całości umowy, która została zawarta między przedsiębiorcą a konsumentem i zawiera jeden lub więcej nieuczciwych warunków, jeśli takie rozwiązanie zapewnia konsumentowi lepszą ochronę (wyrok z dnia 15 marca 2012 r., Pereničová i Perenič, C-453/10, EU:C:2012:144, pkt 35).

83 Z orzecznictwa tego wynika, że sąd krajowy nie jest uprawniony do zmiany treści nieuczciwego warunku, którego nieważność została stwierdzona, w celu utrzymania obowiązywania umowy, która nie może pozostać w mocy po usunięciu tego warunku, jeżeli dany konsument został poinformowany o skutkach unieważnienia umowy i zgodził się na konsekwencje tej nieważności.

84 Z całości powyższych rozważań wynika, iż art. 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 dyrektywy 93/13 należy interpretować w ten sposób, że stoją one na przeszkodzie orzecznictwu krajowemu, zgodnie z którym sąd krajowy może, po stwierdzeniu nieważności nieuczciwego warunku znajdującego się w umowie zawartej między konsumentem a przedsiębiorcą, który pociąga za sobą nieważność tej umowy w całości, zastąpić warunek umowny, którego nieważność została stwierdzona, albo wykładnią oświadczenia woli stron w celu uniknięcia unieważnienia tej umowy, albo przepisem prawa krajowego o charakterze dyspozytywnym, nawet jeśli konsument został poinformowany o skutkach nieważności tejże umowy i zaakceptował je.

W przedmiocie jedynego pytania w sprawie C-82/21

85 Poprzez to pytanie sąd odsyłający dąży zasadniczo do ustalenia, czy dyrektywę 93/13, analizowaną w świetle zasady skuteczności, należy interpretować w ten sposób, że stoi ona na przeszkodzie orzecznictwu krajowemu, zgodnie z którym dziesięcioletni termin przedawnienia roszczenia konsumenta o zwrot kwot nienależnie zapłaconych przedsiębiorcy w wykonaniu nieuczciwego warunku umowy kredytu rozpoczyna swój bieg w dniu każdego świadczenia wykonanego przez tego konsumenta, nawet jeśli ten ostatni nie był w stanie w tym dniu samodzielnie dokonać oceny tego nieuczciwego charakteru warunku umownego lub nie powziął wiedzy o nieuczciwym charakterze tego warunku i bez uwzględnienia okoliczności, że umowa przewidywała okres spłaty – w niniejszym przypadku trzydziestoletni – znacznie przekraczający dziesięcioletni ustawowy termin przedawnienia.

86 W tym względzie należy zauważyć, że zgodnie z utrwalonym orzecznictwem w braku stosownych uregulowań unijnych w tej dziedzinie właściwymi procedurami służącymi zapewnieniu ochrony konsumentów przewidzianej w dyrektywie 93/13 są – zgodnie z zasadą autonomii proceduralnej państw członkowskich – procedury ustanowione w wewnętrznym porządku prawnym tych państw. Jednocześnie owe krajowe przepisy nie mogą być mniej korzystne od procedur dotyczących podobnych sytuacji o charakterze wewnętrznym (zasada równoważności) ani zorganizowane w taki sposób, by czyniły wykonywanie uprawnień przyznanych przez prawo Unii nadmiernie utrudnionym lub praktycznie niemożliwym (zasada skuteczności) (wyrok z dnia 10 czerwca 2021 r., BNP Paribas Personal Finance, od C-776/19 do C-782/19, EU:C:2021:470, pkt 27 i przytoczone tam orzecznictwo).

87 Jeśli chodzi o zasadę skuteczności, to należy zauważyć, że każdy przypadek, w którym powstaje pytanie, czy krajowe przepisy proceduralne czynią niemożliwym lub zbyt utrudnionym stosowanie prawa Unii, należy rozpatrywać z uwzględnieniem miejsca danego przepisu w całości procedury, jej przebiegu i jej cech szczególnych przed poszczególnymi sądami krajowymi. Z tej perspektywy należy uwzględnić w razie potrzeby zasady leżące u podstaw krajowego systemu sądownictwa, takie jak ochrona prawa do obrony, zasada pewności prawa i prawidłowy przebieg postępowania (wyrok z dnia 10 czerwca 2021 r., BNP Paribas Personal Finance, od C-776/19 do C-782/19, EU:C:2021:470, pkt 28 i przytoczone tam orzecznictwo).

88 Ponadto Trybunał wyjaśnił, że ciążący na państwach członkowskich obowiązek zapewnienia skuteczności praw, które jednostki wywodzą z prawa Unii, oznacza, w szczególności w odniesieniu do praw wynikających z dyrektywy 93/13, wymóg skutecznej ochrony sądowej, ustanowiony również w art. 47 Karty praw podstawowych Unii Europejskiej, który ma zastosowanie między innymi do określania zasad proceduralnych dotyczących takich powództw opartych na takich prawach (wyrok z dnia 10 czerwca 2021 r., BNP Paribas Personal Finance, od C-776/19 do C-782/19, EU:C:2021:470, pkt 29 i przytoczone tam orzecznictwo).

89 Co się tyczy analizy cech terminu przedawnienia rozpatrywanego w postępowaniu głównym, Trybunał uściślił, że analiza ta musi dotyczyć w szczególności długości tego terminu oraz zasad jego stosowania, w tym sposobu, w jaki następuje rozpoczęcie biegu przez ten termin (wyrok z dnia 10 czerwca 2021 r., BNP Paribas Personal Finance, od C-776/19 do C-782/19, EU:C:2021:470, pkt 30 i przytoczone tam orzecznictwo).

90 Wprawdzie Trybunał orzekł, że powództwo wniesione przez konsumenta w celu stwierdzenia nieuczciwego charakteru warunku znajdującego się w umowie zawartej między przedsiębiorcą a konsumentem nie może podlegać żadnemu terminowi przedawnienia (zob. podobnie wyrok

z dnia 10 czerwca 2021 r., BNP Parias Personal Finance, od C-776/19 do C-782/19, EU:C:2021:470, pkt 38 i przytoczone tam orzecznictwo), niemniej jednak uściślił on, że art. 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 dyrektywy 93/13 nie stoją na przeszkodzie przepisom krajowym, które obwarowują terminem przedawnienia powództwo takiego konsumenta mające na celu powołanie się na skutki restytucyjne tego stwierdzenia, z zastrzeżeniem poszanowania zasad równoważności i skuteczności (zob. podobnie wyrok z dnia 10 czerwca 2021 r., BNP Paribas Personal Finance, od C-776/19 do C-782/19, EU:C:2021:470, pkt 39 i przytoczone tam orzecznictwo).

91 Należy zatem stwierdzić, że przeciwstawienie terminu przedawnienia roszczeniom o charakterze restytucyjnym skierowanym przez konsumentów w celu dochodzenia praw, które wywodzą oni z dyrektywy 93/13, nie jest samo w sobie sprzeczne z zasadą skuteczności, o ile jego stosowanie nie czyni praktycznie niemożliwym lub nadmiernie utrudnionym wykonywania praw przyznanych przez tę dyrektywę (wyrok z dnia 10 czerwca 2021 r., BNP Paribas Personal Finance, od C-776/19 do C-782/19, EU:C:2021:470, pkt 40 i przytoczone tam orzecznictwo).

92 Co się tyczy długości terminu przedawnienia, któremu podlega żądanie wniesione przez konsumenta w celu zwrotu nienależnie zapłaconych kwot na podstawie nieuczciwych warunków w rozumieniu dyrektywy 93/13, należy zauważyć, że Trybunał miał już okazję wypowiedzieć się w przedmiocie zgodności z zasadą skuteczności krótszych terminów przedawnienia w porównaniu do terminu przedawnienia będącego przedmiotem postępowania głównego, wynoszącego trzy i pięć lat, które były przeciwstawiane powództwom zmierzającym do wykazania nieuczciwego charakteru warunku umownego. Pod warunkiem że terminy te są ustalone i znane z wyprzedzeniem, wydaje się co do zasady, że są one rzeczywiście wystarczające na przygotowanie i wytoczenie przez konsumenta skutecznego powództwa. Tak więc terminy wynoszące od trzech do pięciu lat nie są same w sobie sprzeczne z zasadą skuteczności (wyrok z dnia 10 czerwca 2021 r., BNP Paribas Personal Finance, od C-776/19 do C-782/19, EU:C:2021:470, pkt 41 i przytoczone tam orzecznictwo).

93 W konsekwencji należy uznać, że w zakresie, w jakim dziesięcioletni termin przedawnienia, taki jak rozpatrywany w postępowaniu głównym, na który powołano się wobec żądania podniesionego przez konsumenta w celu uzyskania zwrotu nienależnie wypłaconych kwot na podstawie nieuczciwych warunków umownych w rozumieniu dyrektywy 93/13, jest z góry ustalony i znany, nie wydaje się on mieć takiego charakteru, aby czynił korzystanie z praw przyznanych przez dyrektywę 93/13 praktycznie niemożliwym lub nadmiernie utrudnionym. Termin taki jest bowiem zasadniczo faktycznie wystarczający, aby umożliwić konsumentowi przygotowanie i wytoczenie skutecznego powództwa w celu dochodzenia praw wywodzonych przez niego z tej dyrektywy, w szczególności w formie roszczeń o charakterze restytucyjnym, opartych na nieuczciwym charakterze warunku umownego.

94 Niemniej jednak należy uwzględnić gorszą pozycję konsumenta wobec przedsiębiorcy zarówno pod względem możliwości negocjacyjnych, jak i ze względu na stopień poinformowania, czyli sytuację, która prowadzi konsumenta do zaakceptowania warunków umowy zredagowanych wcześniej przez przedsiębiorcę bez możliwości wpłynięcia na ich treść. Podobnie należy przypomnieć, że konsumenci mogą nie wiedzieć o nieuczciwym charakterze warunku zawartego w umowie kredytu hipotecznego lub nie rozumieją zakresu swoich praw wynikających z dyrektywy 93/13 (wyrok z dnia 10 czerwca 2021 r., BNP Paribas Personal Finance, od C-776/19 do C-782/19, EU:C:2021:470, pkt 45 i przytoczone tam orzecznictwo).

95 W tym kontekście Trybunał orzekł, że umowy kredytu, takie jak analizowana umowa w postępowaniu głównym, są zazwyczaj wykonywane przez znaczny okres ich obowiązywania, a w związku z tym, jeśli zdarzeniem rozpoczynającym bieg dziesięcioletniego terminu przedawnienia jest każda płatność dokonana przez kredytobiorcę, czego ustalenie należy do sądu odsyłającego, to nie można wykluczyć, przynajmniej w odniesieniu do części dokonanych płatności, że przedawnieniu ulegnie część roszczeń, zanim umowa dobiegnie końca, tak że taki system przedawnienia może systematycznie pozbawiać konsumentów możliwości dochodzenia zwrotu płatności, dokonanych na podstawie warunków umownych sprzecznych z wspomnianą dyrektywą (zob. podobnie wyrok z dnia 22 kwietnia 2021 r., Profi Credit Slovakia, C-485/19, EU:C:2021:313, pkt 63).

96 I tak, jeśli chodzi o początek biegu terminu przedawnienia rozpatrywanego w postępowaniu głównym, istnieje znaczne ryzyko, że z uwagi na sposób jego określenia w orzecznictwie krajowym konsument nie będzie w stanie skutecznie dochodzić praw przyznanych mu przez dyrektywę 93/13.

97 Z informacji przekazanych przez sąd odsyłający wynika bowiem, że dziesięcioletni termin przedawnienia rozpoczyna bieg od dnia każdego świadczenia wykonanego przez danego konsumenta, mimo że w tym dniu konsument nie był w stanie samodzielnie dokonać oceny nieuczciwego charakteru warunku umownego lub nie wiedział o nieuczciwym charakterze tego warunku i bez uwzględnienia okoliczności, że umowa przewidywała okres spłaty – w niniejszym przypadku trzydziestoletni – znacznie przekraczający dziesięcioletni ustawowy termin przedawnienia.

98 Należy zauważyć, że termin przedawnienia może być zgodny z zasadą skuteczności tylko wtedy, gdy konsument miał możliwość poznania swoich praw przed rozpoczęciem biegu lub upłynięciem tego terminu (wyrok z dnia 10 czerwca 2021 r., BNP Paribas Personal Finance, od C-776/19 do C-782/19, EU:C:2021:470, pkt 46 i przytoczone tam orzecznictwo).

99 Tymczasem przeciwstawienie dziesięcioletniego terminu przedawnienia, takiego jak rozpatrywany w postępowaniu głównym, żądaniu o charakterze restytucyjnym skierowanemu przez konsumenta w celu uzyskania zwrotu nienależnie zapłaconych kwot na podstawie nieuczciwego warunku w rozumieniu dyrektywy 93/13 umowy kredytu zawartej z przedsiębiorcą, który to termin rozpoczyna bieg od dnia każdego świadczenia wykonanego przez tego konsumenta, nawet jeśli nie był on w stanie w tym dniu samodzielnie dokonać oceny nieuczciwego charakteru warunku umownego, czy też nie miał wiedzy odnośnie do takiego nieuczciwego charakteru rzeczonego warunku i nie biorąc pod uwagę tego, że umowa przewidywała okres spłaty – w niniejszym przypadku trzydziestoletni – znacznie przekraczający dziesięcioletni ustawowy termin przedawnienia, nie ma charakteru zapewniającego temu konsumentowi skutecznej ochrony. Termin taki czyni zatem nadmiernie utrudnionym wykonywanie praw przyznanych konsumentowi przez dyrektywę 93/13 i w związku z tym narusza zasadę skuteczności.

100 Z powyższego wynika, że dyrektywę 93/13, analizowaną w świetle zasady skuteczności, należy interpretować w ten sposób, że stoi ona na przeszkodzie orzecznictwu krajowemu, zgodnie z którym dziesięcioletni termin przedawnienia roszczenia konsumenta mającego na celu uzyskanie zwrotu kwot nienależnie wypłaconych przedsiębiorcy w wykonaniu nieuczciwego warunku umowy kredytu rozpoczyna swój bieg w dniu każdego świadczenia wykonanego przez konsumenta, nawet jeśli ten ostatni nie był w stanie w tym dniu samodzielnie dokonać oceny nieuczciwego charakteru warunku umownego lub nie powziął wiedzy o nieuczciwym charakterze

tego warunku i bez uwzględnienia okoliczności, że umowa przewidywała okres spłaty – w niniejszym przypadku trzydziestoletni – znacznie przekraczający dziesięcioletni ustawowy termin przedawnienia.

W przedmiocie kosztów

101 Dla stron w postępowaniu głównym niniejsze postępowanie ma charakter incydentalny, dotyczy bowiem kwestii podniesionej przed sądem odsyłającym, do niego zatem należy rozstrzygnięcie o kosztach. Koszty poniesione w związku z przedstawieniem uwag Trybunałowi, inne niż koszty stron w postępowaniu głównym, nie podlegają zwrotowi.

Z powyższych względów Trybunał (dziewiąta izba) orzeka, co następuje:

1) **Artykuł 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 dyrektywy Rady 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich**

   należy interpretować w ten sposób, że:

   stoją one na przeszkodzie orzecznictwu krajowemu, zgodnie z którym sąd krajowy może stwierdzić nieuczciwy charakter nie całości warunku umowy zawartej między konsumentem a przedsiębiorcą, lecz jedynie elementów tego warunku, które nadają mu nieuczciwy charakter, w związku z czym warunek ten pozostaje, po usunięciu takich elementów, częściowo skuteczny, jeżeli takie usunięcie sprowadzałoby się do zmiany treści tego warunku, który ma wpływ na jego istotę, czego zweryfikowanie należy do sądu odsyłającego.

2) **Artykuł 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 dyrektywy 93/13**

   należy interpretować w ten sposób, że:

   stoją one na przeszkodzie orzecznictwu krajowemu, zgodnie z którym sąd krajowy może, po stwierdzeniu nieważności nieuczciwego warunku znajdującego się w umowie zawartej między konsumentem a przedsiębiorcą, która to nieważność nie pociąga za sobą nieważności tej umowy w całości, zastąpić ten warunek przepisem dyspozytywnym prawa krajowego.

3) **Artykuł 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 dyrektywy 93/13**

   należy interpretować w ten sposób, że:

   stoją one na przeszkodzie orzecznictwu krajowemu, zgodnie z którym sąd krajowy może, po stwierdzeniu nieważności nieuczciwego warunku znajdującego się w umowie zawartej między konsumentem a przedsiębiorcą, który pociąga za sobą nieważność tej umowy w całości, zastąpić warunek umowny, którego nieważność została stwierdzona, albo wykładnią oświadczenia woli stron w celu uniknięcia unieważnienia tej umowy, albo przepisem prawa krajowego o charakterze dyspozytywnym, nawet jeśli konsument został poinformowany o skutkach nieważności tejże umowy i zaakceptował je.

4) **Dyrektywę 93/13, analizowaną w świetle zasady skuteczności,**

należy interpretować w ten sposób, że:

stoi ona na przeszkodzie orzecznictwu krajowemu, zgodnie z którym dziesięcioletni termin przedawnienia roszczenia konsumenta mającego na celu uzyskanie zwrotu kwot nienależnie wypłaconych przedsiębiorcy w wykonaniu nieuczciwego warunku umowy kredytu rozpoczyna swój bieg w dniu każdego świadczenia wykonanego przez konsumenta, nawet jeśli ten ostatni nie był w stanie w tym dniu samodzielnie dokonać oceny nieuczciwego charakteru warunku umownego lub nie powziął wiedzy o nieuczciwym charakterze tego warunku i bez uwzględnienia okoliczności, że umowa przewidywała okres spłaty – w niniejszym przypadku trzydziestoletni – znacznie przekraczający dziesięcioletni ustawowy termin przedawnienia.

Rodin Bonichot Spineanu-Matei

Wyrok ogłoszono na posiedzeniu jawnym w Luksemburgu w dniu 8 września 2022 r.

Sekretarz
A Calot Escobar

Prezes dziewiątej izby
S. Rodin